

Rapport

Diarienummer
100-5756-11

Konsekvenser vid utebliven fusion mellan Milko och Arla

Konsekvenserna för Jämtlands län

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Omslagsbild
Marie Birkl

Utgiven av
Länsstyrelsen Jämtlands län
November 2011

Beställningsadress
Länsstyrelsen Jämtlands län
831 86 Östersund
Telefon 063-14 60 00

Ansvarig
Olle Lundgren

Text
Olle Lundgren, Hans Halvarsson, Eva Engström

Tryck
Länsstyrelsens tryckeri, Östersund 2011

Löpnummer
2011:21

Diarienummer
100-5756-11

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsens hemsida
www.lansstyrelsen.se/jamtland

Innehållsförteckning

1. Syfte.....	4
2. Bakgrund	4
3. Effekter för Jämtlands län och övriga Milkoområdet vid en konkurs	5
3.1 Omedelbara effekter	5
3.2 Långsiktiga effekter i Jämtlands län.....	7
3.3 Andra effekter på jordbruket i Jämtlands län.....	12
3.4 Spridningseffekter i samhället i övrigt	13
4. Genomförda och övervägda åtgärder för att mildra situationen	17
5. Slutsats	20
Källor	21

Konsekvenserna för Jämtlands län vid en utebliven fusion mellan Milko och Arla

1. Syfte

Syftet med denna rapport är att belysa de konsekvenser som kan uppstå om Milko går i konkurs vilket är en trolig effekt om Konkurrensverket säger nej till en fusion mellan Milko och Arla. Ambitionen är vidare att dels beskriva såväl kortsiktiga, omedelbara konsekvenser för direkt berörda mjölkproducenter och på Milkos mejeri i Östersund dels mer långsiktiga effekter inom och utom jordbruksnäringen.

Rapporten, som tagits fram på uppdrag av ledningen på Länsstyrelsen i Jämtlands län, behandlar i första hand effekterna i Jämtlands län, de omedelbara effekterna är dock likartade i stora delar av hela Milkos geografiska område.

Vid tidpunkten för denna rapports slutliga utformning har Konkurrensverket godkänt fusionen mellan Milko och Arla. Rapporten har emellertid föregåtts av en promemoria med motsvarande innehåll som presenterats och diskuterats vid möten med Landsbyggsdepartementet och Konkurrensverket.

Den slutliga rapporten kan ses som ett kunskapsunderlag där mjölkproduktionens betydelse för Jämtlands län ges en allsidig belysning. Antydda åtgärder för att stödja en mjölkproduktion i länet har också fortsatt aktualitet.

2. Bakgrund

Milko har betydande ekonomiska problem. Orsakerna är många men situationen är just nu ohållbar för föreningen och dess medlemmar och tiden för ett agerande är mycket begränsad.

Det finns idag bara två alternativa utvecklingsvägar:

- 1. Fusion** – En fusion med Arla är avhängigt av ett positivt besked från Konkurrensverket och förtroende från kreditgivarna. Tidsaspekten spelar här mycket stor roll och ett avgörande måste komma inom oktober månad.
- 2. Konkurs** – Ryggraden för jordbruksproduktionen i Jämtlands län, mjölkproduktionen, faller omedelbart. Denna rapport beskriver effekterna av detta scenario.

En konkurs för Milko får följder i hela Milkoområdet, det vill säga landskapen Jämtland, Härjedalen, Medelpad, Ångermanland, Hälsingland, Dalarna, Värmland, norra Västmanland och norra Dalsland.

Förutsättningarna är olika för de olika landskapen.

Denna rapport visar på direkta effekter för hela Milkoområdet och dessutom mer långsiktiga effekter för Jämtlands län, det vill säga landskapen Jämtland och Härjedalen.

3. Effekter för Jämtlands län och övriga Milkoområdet vid en konkurs

Vid en konkurs för Milko inträder ett antal effekter omedelbart. Det är effekter som berör mjölkproducenter i hela Milkoområdet och personal vid Milkos mejerier.

De mest uppenbara effekterna redovisas i avsnitt 3.1. I avsnitt 3.2 beskrivs de mer långsiktiga effekterna för Jämtlands län och i avsnitt 3.3 beskrivs effekter på jordbruket i Jämtlands län i vid mening, det vill säga inte enbart för mjölkproducenterna. Slutligen, i avsnitt 3.4, redogörs för identifierade spridningseffekter på det jämtländska samhället i vidare mening.

3.1 Omedelbara effekter

All mjölkhämtning upphör

Vid en konkurs upphör mjölkhämtningen då transportföretagen som hämtar mjölk på gårdarna kräver förskotts betalning. Varje dag produceras i snitt 171 000 liter mjölk i Jämtlands län hos 165 mjölkproducenter. Gårdarna kan vanligen lagra mjölk i högst två dagar i kyllda mjölk tankar. Då det handlar om en biologisk produktion kommer mjölkorna att fortsätta att mjölka och redan efter en dag tvingas lantbrukarna hålla ut 171 m³ mjölk om dagen på 165 platser i länet. Motsvarande siffra för hela Milkoland är 670 m³ mjölk på 630 platser.

Uteblivna mjölklikvider

Vid en konkurs upphör alla mjölklikvider till producenterna. För de producenter som kan komma att bli godkända som medlemmar i någon annan mejeriförening, efter en konkurs, kommer under minst en månad, troligtvis längre tid mjölklikvider att utebli. För Jämtlands läns del innebär det utebliven betalning för mjölk i storleksordningen 15 miljoner kronor per månad, för hela Milkoland cirka 55 miljoner kronor per månad.

Figur 1

Insatskapital går förlorat

Det insatskapital som mjölkproducenterna har i Milko går vid en konkurs förlorat. Det handlar om 95 miljoner kronor totalt (september 2011). Vid en eventuell anslutning till en ny mejeriförening får mjölkproducenten därför betala in nytt kapital, något som inte är fallet vid en fusion som bygger på avtalet med Arla.

Stora ekonomiska bekymmer på gårdsnivå

Leverantörer av förnödenheter kommer sannolikt att kräva förskottsbetalningar för att vara villiga att fortsätta leverera till de berörda mjölkproducenterna. Kreditgivare som väntat på besked om fusion kan inte ställa upp längre. Många mjölkproducenter går i konkurs eller tär på andra tillgångar.

Risk för fler djurskyddsproblem

Som en effekt av plötsliga stora förändringar för mjölkproducenterna på många områden, ekonomiska, praktiska, mentala, är risken stor att djuren kommer i skymundan med djurskyddsproblem som följd.

Inga alternativa mejeriföreningar eller andra mejerilösningar

I gränslandet mot andra mejeriföreningar kan en enskild lantbrukare eventuellt bli medlem i annan mejeriförening. För mjölkproducenter i Jämtlands län bedöms dock inte att det finns något intresse från andra mejeriföreningar att ta emot större volymer mjölk. Etablerande av egna gårdsmejerier bedöms kunna vara en lösning för ett mycket litet antal lantbrukare genom dels de investeringskostnader som en sådan satsning medför, dels att den lönsamma marknaden för konsumtionsmjölk bedöms som både begränsad och utsatt för en stark konkurrens.

Redan idag finns en hel del gårdsmejerier i länet som förädlar mjölk till i huvudsak ost och mese. Det är framförallt förädling av getmjölk men även till viss del komjök som förädlas. Något gårdsbaserat mejeri som producerar konsumtionsmjölk från kor finns inte idag i länet.

Slakt av mjölkkor

Den snabbaste åtgärden för att minska kostnaderna när möjligheterna till mjölkleveranser upphör är att slakta ut mjölkorna. Utslaktningen av mjölkkor blir förmodligen olika intensiv i olika delar av Milkoområdet. För Jämtlands läns del bedöms situationen som mycket svår i avsaknad av alternativa mottagare av producerad mjölk och de flesta av dagens mjölkproducenter inte inom nödvändig tid kommer att kunna hitta nya mejeriföreningar att leverera till. För många av dessa bedöms slakt bli enda utvägen.

I mjölkproduktionen utgör de rörliga kostnaderna ungefär 50 procent av de totala produktionskostnaderna och dessa kostnader uppgår vidare, enligt SLU:s bidragskalkyler för produktionsområdet Nedre Norrland, till ungefärligen 2,35 kronor per kilo levererad mjölk eller till cirka 75 procent av intäkten per kilo levererad mjölk. (Ungefär 25 procent av intäkterna kommer från annat än mjölk som till exempel livkalvar, utslagsdjur med mera).

För att i möjligaste mån kunna minska det ekonomiska bortfallet vid ett stopp för mjölkleveranserna och därmed bortfall av tillhörande intäkter är det med

hänsyn till denna kostnadsstruktur nödvändigt att utan dröjsmål upphöra med mjölkproduktionen.

Mejeriet i Östersund stängs

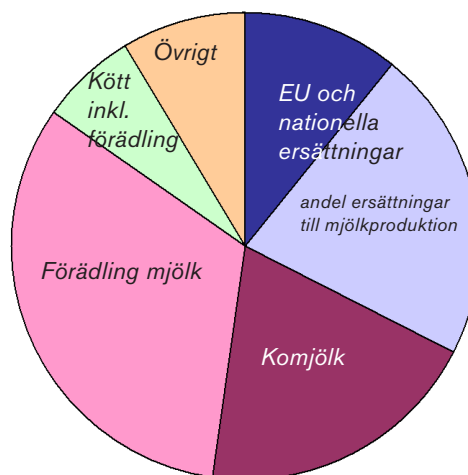
Som en direkt följd av avbruten inleverans av mjölk kommer mejeriet sannolikt inte att kunna drivas vidare av en konkursförvaltare. Mejeriet är i dag ett mejeri som förädlar mjölk. Det drivs i samverkan med Grådömejeriet som producerar konsumtionsmjölk. En samverkan mellan färskvarumejeri och förädlingsmejeri är nödvändig för att kunna anpassa produktionen utifrån konsumtionen.

3.2 Långsiktiga effekter i Jämtlands län

Ryggraden i jämtländskt jordbruk försvinner

Av jordbrukets totala omsättning i länet på en miljard kronor står mjölkproduktionen för cirka 75 procent.

Dessa företag är ofta också entreprenörer och ger förutsättningar för andra produktionsinriktningar och deltidjordbruk

Figur 2

Jordbrukets och förädlingens omsättning i länet	Mkr	
Komjök	199	
Förädling av komjök (mjukost, messmör, mesost, hårdost smör)	320	
Kött	45	varav 95 % nöt
Förädling av kött	19	varav 81 % nöt
Övrigt		
Trädgårdsväxter	30	
Getmjölk inkl förädling till ost	26	
Potatis	14	
Ägg	7	
Spannmål	5	
Jordbrukarstöd	301	varav 60 % till mjölkproducenter
Summa	966	

Ekonomiska förutsättningar för mjölkproduktion försvinner

Att starta/ta över mjölkproduktionsföretag i länet blir i princip omöjligt. Även om en tillfällig omläggning till köttproduktion "övervintrar" vissa företag kommer dessa att behöva en mycket lång tidsperiod för att återigen bygga upp en mjölkproduktion.

Vad som händer under den tiden med leveransmöjligheter och marknad är omöjligt att sia om.

För att få en uppfattning av konsumtion och produktion tar vi exempel i konsumtionsmjölk. Svensken dricker idag 94,1 liter mjölk per person och år. Den mängd konsumtionsmjölk som länets befolkning dricker motsvarar 11 miljoner liter per år. För att producera 11 miljoner liter konsumtionsmjölk behövs 1 100 mjölkkor om de avkastar 10 000 liter mjölk per år – vilket förmodligen är en förutsättning för att ett företag ekonomiskt ska klara att investera i en mejerirörelse.

På gårdar med robotmjölkning blir besättningarna beroende av hur många robotar man har. Många har två robotar och då har man cirka 120 mjölkkor per gård. Det innebär att ett tiotal gårdar, moderna, något större och med bra avkastning, kan försörja länets befolkning med konsumtionsmjölk.

Skulle vi dessutom lägga till de gästnätter vi har i länet tack vare besöksnäringen och utgå från att dessa människor dricker mjölk i samma utsträckning när de är på semester som till vardags, skulle konsumtionssiffran öka med drygt 2 miljoner liter mjölk vilket motsvarar 1,5 mjölkproduktionsföretag, enligt förutsättningarna ovan. Sammantaget klarar 10-12 producenter att försörja länet med konsumtionsmjölk.

Detta exempel berör bara konsumtionsmjölken. Dessutom ger denna mängd mjölk även råvara i form av grädde som förädlas vidare till till exempel smör, vilket kräver en förädlingsprocess. I detta exempel förädlas inga andra mjölkprodukter som fil och ost som kräver ytterligare andra processled men också större mängder mjölk.

Utslaktning

Just nu är det kö vid slakterierna då många köttproducenter slaktar på hösten. Risken för köbildning vid slakt av mjölkkor är därför uppenbar med ytterligare kostnader för lantbrukaren. Antalet mjölkkor i länet är 8 300 stycken. Utgår vi från den kapacitet som de tre största slakterierna som tar emot kött från Jämtländska producenter – Nyhléns & Hugosons Kött AB i Ullånger, Delsbo Slakteri AB och Jämtlandsgårdens Livsmedel AB – och de förutsättningar som gäller nu och ett halvår framåt, skulle länets 8 300 mjölkkor kunna vara slaktade till halvårsskiftet 2012.

Slakt från Jämtland 2010	Storboskap	Kalv
Nyhléns & Hugosons Kött AB (Ullånger)	2 988	33
Delsbo Slakteri AB	1 729	65
Siljans Chark AB	80	1
Jämtlandsgårdens Livsmedel AB	1 898	109
TOTALT	6 695	208

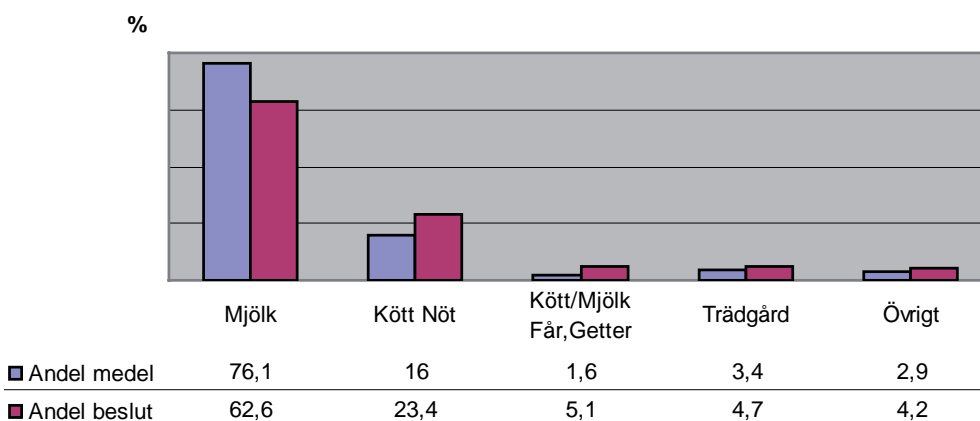
Tabell 1 - Slakterier som tar emot djur för slakt från Jämtlands län.

Kapitalförstöring

Regionalpolitiskt har den nationella strategin historiskt varit att stödja mjölk- och köttproduktion i norra Sverige, dels på grund av de naturliga förutsättningarna, vallens konkurrensfördelar framför alla andra grödor, dels på grund av att mjölkproduktionen är sysselsättningsintensiv och har haft de bästa strukturella förutsättningarna att åstadkomma lönsamma familjeföretag.

Under många år har därför Sverige som nation satsat på norrlands inland som mjölkproduktionsområde. Inom Landsbygdsprogrammet är också mjölkproduktion ett prioriterat område både nationellt men framförallt regionalt.

Under åren 2007-2011 (till och med september) har i Jämtlands län 134 mjölkproducenter av 165 investerat knappt 220 miljoner kronor. Det innebär att bland de 81 procent av mjölkproducenterna har var och en investerat 1,64 miljoner kronor i snitt de senaste åren. För detta har de fått 76 miljoner kronor beviljade i investeringsstöd. Det betyder att 76 procent av länets investeringsstöd till jordbruket har gått till mjölkproduktionen de senaste 4,5 åren.

Tabell 2 – Beslutade medel till investeringsstöd i Jämtlands län 2007-2011 (september) inom Landsbygdsprogrammet fördelat på olika inriktningar. Totalt cirka 100 miljoner kronor.

Få alternativa produktionsinriktningar

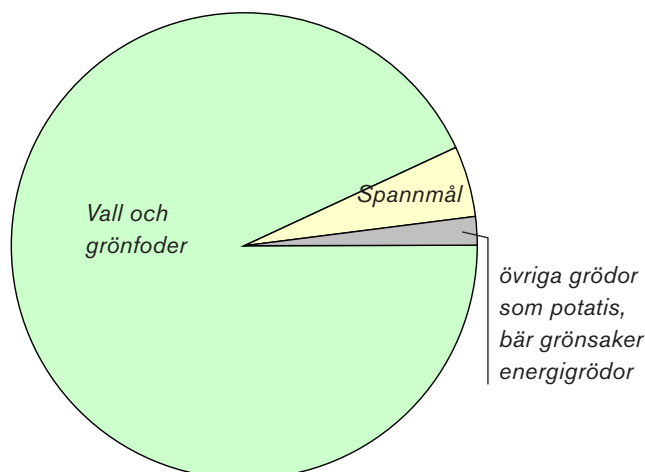
Arealen jordbruksmark i länet är 55 009 hektar fördelat på 42 297 hektar åkermark och 12 712 hektar betesmark. Betesmarken utgör alltså knappt 25 procent av den totala jordbruksarealen. Av den totala jordbruksarealen brukar mjölkproducenterna 42 procent eller 22 928 hektar 54 procent av all jordbruksmark som brukas i Jämtland är arrenderad. Det är den högsta siffran i hela Sverige.

Att i större skala hitta andra konkurrenskraftiga produktionsinriktningar än mjölk – och kött – i Jämtlands län är svårt, även över lång tid.

VALL

Länets gynnsamma förutsättningar för vallodling är huvudanledningen till att mjölk- och köttproduktion blivit basen i Jämtländskt jordbruk. Idag växer vall och grönfoder, som tillsammans kallas för grovfoder, på 90 procent av åkerarealen.

Vallen växer bra här tack vare god tillgång på vatten och ljus och den har goda förutsättningar för ett bra näringsinnehåll, tack vare relativt låga temperaturer och god ljusstillgång. Av vall görs framförallt foder (hö och ensilage) som bara idisslande djur kan äta.

Figur 3 - Andel areal för grödor på åkermarken i Jämtlands län.

GRUNDFÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ALTERNATIVEN

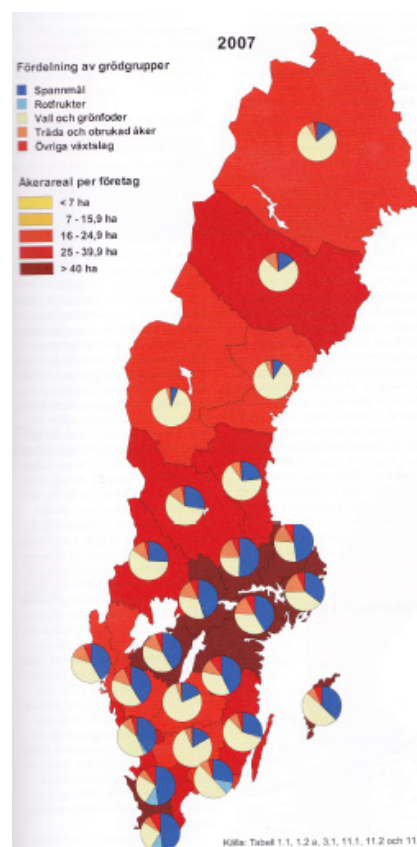
Förutsättningarna för att konkurrenskraftigt odla andra grödor är betydligt sämre, framför allt på grund av den relativt korta odlings säsongen. Odlings säsongen styrs av flera faktorer, framför allt temperatur och tillgången på ljus och vatten. Att länets odlingsareal ligger mellan 200-400 meter över havet spelar också in.

SPANNMÅL

Att odlings säsongen är kort gör att endast tidigt mognande spannmålssorter kan odlas, vilka generellt avkastar mindre. Jämtlands län har alltså en konkurrensnackdel gentemot spannmålsodling i södra Sverige, men att slippa transporterna är ett incitament för odling av foderspannmål i länet. I princip all spannmål som odlas i länet idag odlas till kraftfoder för djur, framför allt mjölkkor.

I dag förekommer spannmål på cirka 10 procent av åkerarealen. Spannmål för livsmedelsändamål är inte realistiskt annat än i liten skala för den lokala småskaliga hantverksmässiga livsmedelsproduktionen. Spannmål för livsmedelsändamål ställer högre krav vid torkning och lagring än vad foderspannmål gör.

Kartan visar åkerareal per företag i färg över länen. Mörkare visar större arealer än ljusare partier. Cirklarna visar grödfördelning i de olika länen. Den ljusa sektorn representerar vall. Kartan visar tydligt att vall har allra störst dominans i Jämtlands län jämfört med andra län.

Figur 4

POTATIS, BÄR OCH GRÖNSAKER

Förutsättningarna för potatisodling och vissa bär och grönsaker är goda, men dessa produktionsinriktningar har i dagsläget svårt att hävda sig i större skala på marknaden. Även för dessa grödor är odlingsårsångens längd begränsande, men den goda ljusstillgången har positiva effekter på tillväxt och kvalitet. Odling av dessa grödor kan bara ske på de bästa odlingsjordarna med rätta förutsättningar för till exempel bevattning och är dessutom relativt arbetsintensiva och kräver specialmaskiner

ENERGIODLING

Odling av grödor för energiproduktion är också tänkbart. Möjliga grödor är till exempel hampa och rörlfen för eldning i form av till exempel pellets, eller vall för biogasproduktion. Odling av dessa förutsätter en avsättningsmöjlighet och logistik och är extremt känslig för politiska beslut och beroende av köpare utanför den traditionella lantbruksmarknaden. Vissa grödor, till exempel hampa, kräver specialmaskiner.

KÖTTPRODUKTION

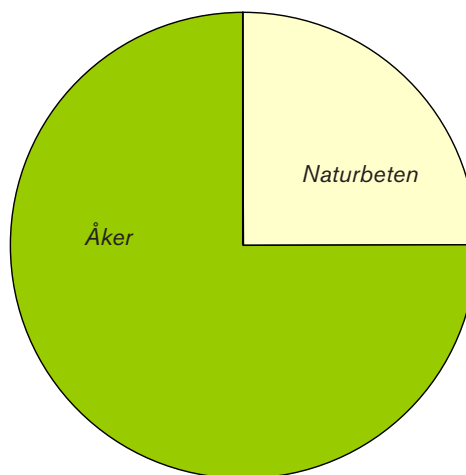
En omställning från mjölk till köttproduktion är den inriktning som ligger närmast till hands, men även det innebär en omfattande omlägningsprocess. I dag är köttproduktionen liten i förhållande till mjölkproduktionen. Två tredjedelar av alla kor i länet är idag mjölkkor. Dessa är också leverantörer av kalvar till köttproduktionen. Bara en tredjedel av korna är dikor/kor för enbart rekrytering till köttproduktion.

NATURBETEN

Utöver åkermarkens foderproduktion har länet stora arealer med naturbeten, det vill säga marker som inte kan plöjas och som kräver betande djur för att skötas.

Dessa marker är goda fodermarker framförallt inom köttproduktionen. Naturbetesmarkerna utgör en fjärdedel av all jordbruksmark i länet idag.

I ett norrlandsperspektiv finns de största arealerna med naturbetesmark i Jämtlands län. Länet, tillsammans med Dalarnas län, har de största fäbodbetesarealerna.

Figur 5 - Jordbruksarealens fördelning.

Förutsättningarna försvinner för den relativt höga andelen ekologisk produktion

Mjölkproduktionen i länet är den helt dominerande produktionen med ekologisk inriktning. Av länets mjölkproducenter levererar 15 procent ekologisk mjölk och det motsvara 13 procent av invägningen. I dag tar ingen mejeriförening emot nya ekomjölkucenter. Vid en fusion som bygger på avtalet med Arla kommer länets ekomjölkucenter att få samma villkor som Arlas.

Certifieringen Svenskt Sigill som samtliga mjölkproducenter inom Milko (även ekomjölkproducenter) är anslutna till kommer att upphöra vid en fusion. Stödet till certifiering blir i det fallet bara aktuellt för ekomjölkproducenter.

3.3 Andra effekter på jordbruket i Jämtlands län

Brist på kalvar

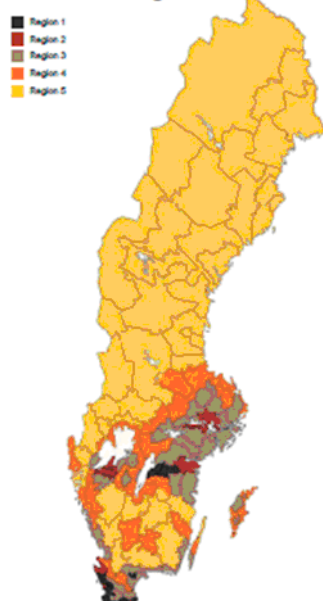
I dag skickas många kalvar som föds i länet ut ur länet för uppfödning. En bedömning är att drygt 1 000 kalvar från mjölkkor säljs utanför länet som livkalvar medan 1 800 föds upp i länet till slakt. Om 30 procent av mjölkorna upphör att föda kalvar uppstår brist på kalvar för uppfödning i länet. Livdjurspriset kan givetvis förändras på grund av ökad konkurrens, en faktor som det inte tagits hänsyn till i dessa beräkningar.

Värdet på köttet som kommer direkt från mjölkproduktionen beräknas till 28 miljoner kronor per år, ungefär hälften från utslagskor och hälften från mjölkkrastjurar.

Stor risk för igenväxning

Jordbruket i Jämtlands län bygger på stor andel arrenderad mark, hela 54 procent. Ett landskap med stor andel arrenderad jordbruksmark riskerar att få stora arealer obrukade om bärkraften för jordbruket minskar och därmed också intresset att bruka den arrenderade marken. Detta tillsammans med en lägre nivå på gårdsstödet i länet än i södra Sverige gör att det inte finns ekonomiska incitament att sköta stora delar av mjölkföretagens jordbruksmark enbart via gårdsstöd.

Gårdsstödsregioner

Region	Stödrättsbelopp åkermark
Region 1	2 592 kronor
Region 2	2 250 kronor
Region 3	1 889 kronor
Region 4	1 491 kronor
Region 5	1 185 kronor

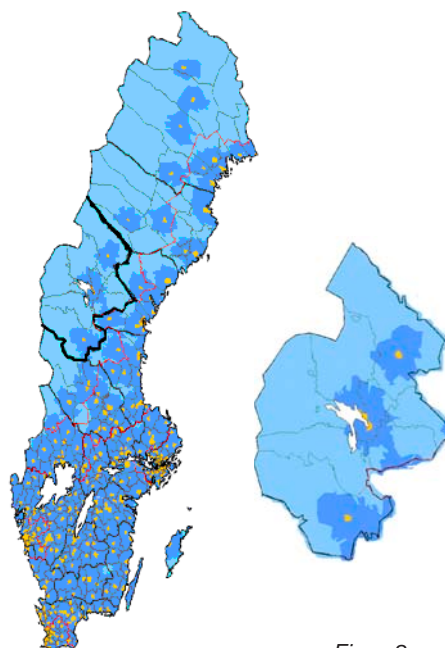
Alternativa sysselsättningar på landsbygden i Jämtlands län är däremot sämre på grund av de stora avstånden och få större tätorter. Mjolkproduktionen är väl spridd i länet med en koncentration runt Storsjön. Mjolkproduktionen är också den gren inom jordbruket som har mest arbetstimmar och högst andel heltidslantbrukare i länet

Jämtlands län har två samverkande förutsättningar som skiljer länet från övriga landet. Det är ytmässigt mycket stort och omfattar 12 procent av Sveriges landyta men endast 1,4 procent av landets befolkning. Det gör länet till en av de mest glest befolkade regionerna inom både Sverige och EU.

Den andra särskiljande faktorn är att Jämtlands län har en mer spridd bebyggelsestruktur än övriga landet med ett mycket stort antal småorter och byar över större delen av länets yta. Av länets befolkning bor mer än hälften i byar och små samhällen (upp till 1 000 invånare). I små tätorter (1 000-4 000 invånare) runt om i länet bor 15 procent av befolkningen. I Östersund, som i relation till övriga tätorter i länet är stor, bor 34 procent av befolkningen. Totalt bor det knappt 127 000 invånare i länet.

Det betyder att Jämtlands län är ett litet län från befolkningssynpunkt. Länet är minst i landet efter Gotland och lika stort som Helsingborgs kommun, Norrköpings kommun eller Jönköpings kommun. Dessutom är befolkningen oerhört spridd över stor yta, långt mycket mer spridd än jämförbara kommuner vad gäller invånarantal.

Avstånden beskrivs överskådligt genom kartan till höger där fem minuters avstånd till tätorter med 3 000 invånare markeras med gult, områden som når 3 000 invånare inom 45 minuter med mörkblått och områden som har mer än 45 minuter resväg till tätorter med ljusblå färg. Kartan visar dock inte hur många som bor inom tätorterna. När man läser kartan ska man tänka på att Östersund, den enda staden i länet, är 12-15 gånger större än Sveg och Strömsund.

Figur 8

Det krävs med andra ord andra lösningar för landsbygdsbefolkningen i Jämtlands län än i län där i princip alla invånare kan nå en tätort inom 45 minuter. Platsbundna verksamheter som jordbrukföretagande, blir i denna typ av län än viktigare.

Arbetsstillfällena i Östersund

Milko har ett av sina mejerier i Östersund liksom huvudkontoret. Nedläggning av mejeriet innebär att 124 personer blir utan arbete. Av dessa kommer dock de 47 anställda, som är knutna till huvudkontoret, att försvinna även vid en fusion. Till det kommer de anställda vid verksamheter som dagligen arbetar mot huvudkontor

och mejeri som till exempel andra förädlingsföretag, IT-företag, distributionsföretag med flera Milko köper varor och tjänster i närområdet för drygt 95 miljoner kronor årligen.

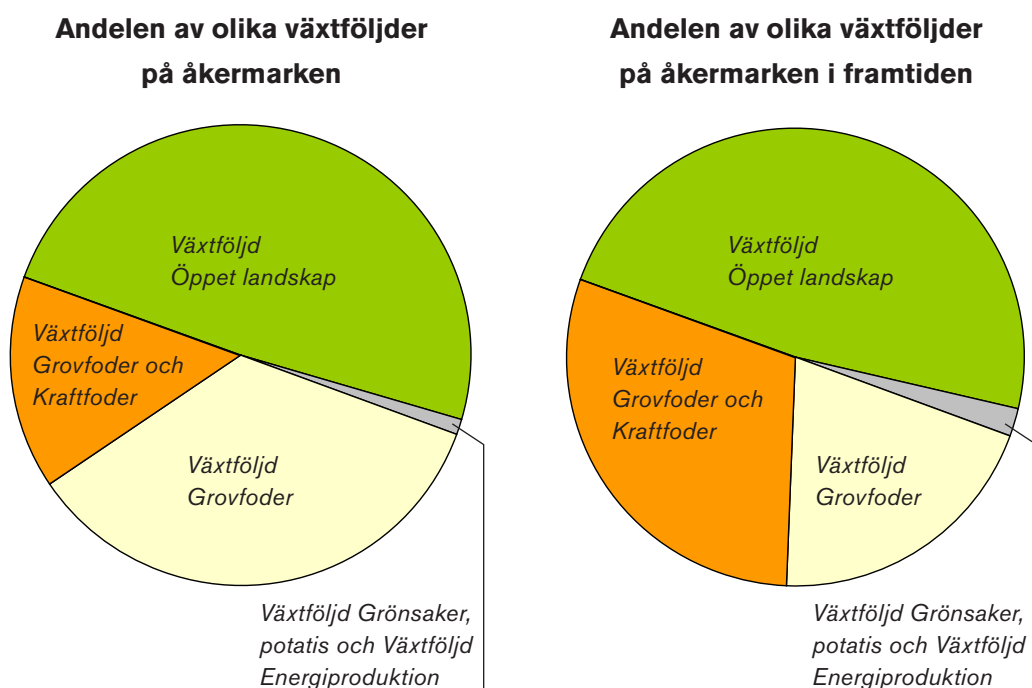
Svårighet att nå miljömålet Ett rikt odlingslandskap

För att nå våra miljömål, avseende Ett rikt odlingslandskap, är betande djur nödvändiga. Betade marker kan inte upprätthållas enbart genom olika stödformer utan en produktion behöver ligga till grund för att betande djur ska finnas i odlingslandskapet.

Länsstyrelsen gjorde våren 2011 en utredning om hur det jämtländska jordbruket kan anpassa sig till ett förändrat klimat. När grödorna odlas i en viss följd kallas det för växtföljd. Lantbrukaren har olika motiv till vilken växtföljd man väljer. I utredningen presenterades fyra olika typväxtföljder. Två av dem har till syfte att producera foder till djur antingen bara grovfoder (vall) eller både grovfoder och kraftfoder (spannmål).

Andra växtföljder är inriktade mot specialodlingar som grönsaker, potatis eller energiproduktion. Den enskilt mest omfattande växtföljden har till syfte att producera ett öppet odlingslandskap.

Det konstateras i utredningen att odlingssäkerheten ökar och det blir möjligt med en större variation av grödor vid en klimattförändring. När dessa grödor sätts in i växtföljdssammanhang ser man tydligt att specialgrödorna ökar något vid en förändrad klimatsituation. Den stora förändringen sker dock i att den i princip halva arealen foderproduktion består men med den skillnaden att självförsörjningsgraden på foder kommer att öka då spannmålsodlingen ökar och

Figur 9

det blir en förskjutning från växtföljder med bara grovfoder till växtföljder med både grovfoder och kraftfoder.

För att jordbruket ska kunna nyttja de mer gynnsamma förhållandena som klimatforskare presenterar behövs idisslande djur i motsvarande omfattning som idag. Det är bara de idisslande djuren som har möjlighet att omvandla våra vallar till mat som även människan kan smälta.

Matlandet

Sverige – det nya matlandet är en vision med fem insatsområden. Områdena är:

- » Primärproduktion
- » Förädling
- » Offentlig mat
- » Restaurang
- » Matturism.

Jämtlands län med Östersund vid rodret jobbar aktivt för att göra Jämtlands län till en region att uppmärksamma i matsammanhang. Inom alla fem områden kan länet visa stor aktivitet. Primärproduktionen är väl utvecklad och i huvudsak inriktad på mjölk- och köttproduktion. Produktionen är betydligt större än invånarnas konsumtion. Det finns en stor variation inom förädling, med hela skalan från förädlingsföretag med många anställda till gårdsbaserade fåmansföretag med bas inom mathantverket.

Den offentliga maten tillagas, som på många andra ställen i landet, i centrala tillagningskök och serveringskök med transporter av färdiglagad mat däremellan. I länet finns ett engagemang för att ändra på det tillvägagångssättet och det finns flera exempel där förändringar gjorts. Besöksnäringen är värdefull i länet.

Det finns många exempel där primärproducenter och förädlingsföretag har utvecklat koncept för att nyttja gårdens resurser och produkter och på det sättet utveckla besöksnäringen och matturismen. Inom restaurangbranschen finns exempel där restauranger är delägare i primärproduktionen och på det sättet både påverkar produktionen och anpassar menyer efter rådande förutsättningar. Utmärkelser som Creative City of Gastronomy (UNESCO) och Matlandethuvudstaden 2011 är priser som visar på länets bredd inom temat mat och gastronomi.

Vad händer med Matlandet Jämtland om större delen av primärproduktionen, det vill säga mjölkproduktionen försvinner och stor del av förädlingen i form av Milkos mejeri i Östersund läggs ned? Två av fem insatsområden blir kraftigt decimerade. Hur framstår Matlandet Sverige om väsentliga delar av landet inte har förutsättningar att utveckla alla fem områden?

Besöksnäringen påverkas

Mjölkföretagen brukar 23 000 hektar åkermark (mer än hälften av den brukade åkerarealen i länet) och de 8 300 mjölkkoorna betar sommartid stora arealer i det jämtländska landskapet. Detta påverkar bilden av Jämtlands län – en bild som är viktig för besöksnäringen. Med utebliven mjölkproduktion försvinner många av dessa miljöer och i förlängningen kan vi vänta oss igenväxning av stora delar av jordbruksmarken.

Även efter ett år kan ett landskap se igenvuxet ut även om det inte växer träd och buskar. Vilket landskap attraherar besökarna mest?

Minskad köpkraft i länet

Med minskad, i princip upphörd, mjölkproduktion kommer, utöver själva produktionsinkomsten i storleksordningen 200 miljoner kronor om år, stora delar av de EU-stöd som i dag kommer länet till del att försvinna. De årliga stöden och ersättningarna till länets mjölkproducenter är i storleksordningen 200 miljoner kronor per år. Tillsammans ger bortfallet en kraftigt minskad köpkraft i länet. Detta förutom de indirekta effekterna på turismnäringen och de cirka 95 miljoner kronor som Milko köper varor och tjänster för i närområdet.

4. Genomförda och övervägda åtgärder för att mildra situationen

För att mildra de ekonomiska effekterna för länets mjölkproducenter, i väntan på ett besked från Konkurrensverket, har Länsstyrelsen i Jämtlands län i samarbete med Jordbruksverket tagit initiativ till en höjning och tidigareläggning av förskottsutbetalning av miljöersättningar och kompensationsstöd. Dessa stöd är betydelsefulla och utgör cirka hälften av årligt EU-stöd till länets jordbruk. Länsstyrelsen har också informerat om möjligheterna att söka investeringsstöd vid köp av mjölktankar inför en fusion med Arla.

Utöver detta har Länsstyrelsen tagit fram denna beskrivning av konsekvenser för Jämtlands län vid en utebliven fusion mellan Milko och Arla. Konsekvensbeskrivningen har gjorts utifrån de regional- och landsbygdspolitiska effekter som en kraftigt förändrad förutsättning för mjölkproduktion i Jämtlands län medför.

Om en fusion mellan Milko och Arla inte kan genomföras med följd att Milko faktiskt går i konkurs kan konstateras att det behövs åtgärder av helt annat

slag och av helt andra dimensioner för att mildra effekterna för enskilda mjölkproducenter på kort sikt och för att på lång sikt skapa förutsättningar för de eventuella alternativa produktionsinriktningar som kan finnas.

I dessa fall ligger det närmast till hands att utreda alla möjligheter som kan finnas inom EU:s stödsystem till jordbruket och landsbygden. För många producenter finns dock risken att endast insatser inom ramen för ordinarie arbetsmarknadspolitik återstår.

Eventuella stödåtgärder vid en fusion

Det jämfört med andra mejeriföreningar lägre avräkningspris som Milko under senare tid betalat för levererad mjölk har medfört ekonomiska påfrestningar hos föreningens mjölkleverantörer. Möjliga stödåtgärder för att på kort sikt kunna förbättra det ekonomiska läget för Milkos medlemmar behöver därför övervägas.

Nedan redovisas översiktligt stödåtgärder i form av dels en höjning av det nationella stödet till jordbruket i norra Sverige (Norrlandsstödet) för mjölk, dels ett lämnande av statligt garanterade lån samt ett nyttjande av hela den så kallade nationella reserven.

Norrlandsstödet för mjölk

Stödet till mjölkproduktionen i norra Sverige omfattar en större grupp av lantbrukare än de som är medlemmar i Milko. Precisionen i att stödja medlemmarna i Milko genom en höjning av nivån i stödet till mjölkproduktionen inom stödet jordbruket i norra Sverige är därmed mindre god. En sådan höjning kommer dessutom endast att kunna nå den mindre del av Milkos medlemmar som fortsätter med sin mjölkproduktion även efter en konkurs för Milko. Storleken på det nationella stödet till norra Sverige får inte överstiga ett av EU satt takbelopp.

Sedan år 2010 gäller, till skillnad mot tidigare, ett för de produktionsgrenar som stödet omfattar gemensamt takbelopp som uppgår till cirka 318,67 miljoner kronor. År 2010 var den sammanlagda utbetalningen för detta stöd till jordbruket i norra Sverige cirka 280,10 miljoner kronor och utbetalningen till mjölkproduktionen inom stödet uppgick detta år till cirka 248,44 miljoner kronor.

Stödbeloppen per kilo mjölk höjdes för de olika stödområdena per den 1 juli 2010. Tas schablonmässigt en hänsyn till att denna höjning endast påverkade halva volymen mjölk under år 2010 så blir ett uppräknat belopp för stöd till mjölkproduktionen under år 2010 cirka 265 miljoner kronor.

Utrymmet för en ytterligare höjning av stödet till mjölkproduktionen upp till det sammanlagda nationella taket med beaktande av stödet till övriga ingående produktionsgrenar på cirka 31,66 miljoner kronor blir därmed cirka 22 miljoner kronor. Detta utrymme på 22 miljoner kronor motsvarar en höjning för stödet till mjölkproduktionen på cirka 8 procent utifrån den uppräknade nivån för år 2010 på cirka 265 miljoner kronor.

Norrlandsstödet bör övervägas för att skapa stabilare förutsättningar för fortsatt mjölkproduktion i norra Sverige.

Statligt garanterade lån

Med statligt garanterade lån avses lån där staten går i borgen för lån som företagaren sedan upptar i bank. I och med att staten har en jämfört med en krisdrabbad företagare bättre kreditvärdighet så kan en företagare som lånar med statlig garanti i bank därmed få bättre lånevillkor och låneränta än vad som annars hade varit fallet.

Ett system med statligt garanterade lån till lantbruksföretagare, vanligen kallade garantilån, förekom som ett inslag i den svenska jordbrukspolitiken före det svenska inträdet i EU. Kreditgarantierna förutsatte bland annat att företaget drevs vidare varför lämnandet av garantier i en avvecklingssituation inte var möjligt.

Systemet med kreditgarantier lades efter det svenska EU-inträdet i malpåse genom att den ekonomiska ram inom vilken kreditgaranterade lån fick lämnas drogs in av statsmakterna.

I sammanhanget måste framhållas att den infrastruktur av kunniga lantbruksekonomer på länsstyrelserna som kan utföra den lantbruksekonomiska behovsprövning som förutsätts i reglerna för kreditgarantierna i praktiken inte längre finns att tillgå. Någon mer ingående företagskunskap om länets mjölkföretag bedöms inte heller längre finnas kvar på länsstyrelserna vilken kunde ha varit väsentlig att tillgå vid dels den lantbruksekonomiska behovsprövningen, dels den nödvändiga bedömningen av de förlustrisker som är förknippade för staten genom garantiåtagandet.

Vidare måste tidsfaktorn vägas in i bedömningarna om möjligheterna till ett tillräckligt snabbt återuppväckande av kreditgarantisystemet. Utformningen av ett system för stöd genom lämnade av kreditgarantier är, om det alls blir aktuellt, färdigutformat först år 2012.

Åtgärder i form av lån/lånegarantier skulle kunna utredas vidare inom ramen för Almis låneverksamhet, alternativt som en form av riskfinansiering i det nybildade Inlandsinnovation AB.

Nationella reserven

En eventuell ytterligare möjlighet som övervägts inom ramen för denna utredning är att nyttja de stödrätter som finns i den nationella reserven. De skulle kunna stödja utsatta mjölkproducenter i Milkoområdet.

Möjligen skulle Sverige då med stöd av EU kommissionens förordning 1120/2009 Artikel 24 om regionala reserver administrera den nationella reserven på regional nivå och med stöd av Rådets förordning 73/2009 Artikel 41:4 och Artikel 106:3, se mjölkproducenter i inom Milkoområdet som en prioriterad grupp jordbrukare, på grund av den pressande ekonomiska situation de haft det senaste året och därför kunna tilldela dem högre tilläggsbelopp på deras stödrätter – inte fler stödrätter. Jordbruksveket arbetar med frågan.

5. Slutsats

Situationen för Milkolands mjölkproduktionsföretag och mejeriförening är mycket ansträngd och tiden för åtgärder mycket begränsad. För Jämtlands län bedöms läget bli katastrofalt om Milko går i konkurs. Enligt Länsstyrelsens och Jordbruksverkets bedömning finns inget alternativ till en fusion mellan Milko och Arla för att rädda situationen.

Även vid en fusion kan de ekonomiskt hårt drabbade jämtländska mjölkproducenterna behöva ökat stöd för att undanröja fortsatt risk för nedläggning av jordbruksföretag i länet.

Källor

- » Fakta Jämtland Härjedalen turism 2010
- » www.scb.se
- » Jordbruksstatistisk årsbok 2011
- » Jordbruket i siffror åren 1866-2007, SCB och Jordbruksverket
- » Jordbruket i Jämtlands län, sektorsbeskrivning 2010
- » Jordbruket utifrån ett förändrat klimat, Länsstyrelsen i Jämtlands län 2011, Diarienummer 451-1534-2011
- » David Levrén, LRF Östersund, personligt meddelande
- » Almuth Roos, Milko, personligt meddelande
- » Jonas Westling, Milko, personligt meddelande
- » Göran Henriksson, Milko, personligt meddelande

Länsstyrelsen Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund
Besöksadress: Residensgränd 7
Telefon: 063-14 60 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland